

ІВАН БОГУН – КОЗАЦЬКИЙ СТРАТЕГ

Іван Богун був одним із найвідоміших козацьких полководців в Україні середини XVII ст., слава про якого гучно лунала не лише на українських землях, а й далеко за їх межами. Палко любив свою Україну і досить боляче реагував на кроки українських гетьманів, що могли утискати права козацької вольності. В політичному спектрі Української козацької держави займав місце постійного опозиціонера. Досить рішуче виступав проти укладення Б. Хмельницьким Білоцерківського договору 1651 р., засуджуючи при цьому політику поступок Польщі і зменшення козацького реєстру. Був у числі противників курсу Хмельницького на союз із Москвою так і не склавши присяги російському цареві. Згодом очолив антимосковську старшинську опозицію. Він став легендою ще за життя.

Історикам достеменно не відома дата та місце народження майбутнього подільського полковника. За одним із припущень він був сином українського шляхтича Федора Богуна і народився близько 1618 р.

Життя І. Богуна, як і життя інших всіх реєстрових козаків, було низкою битв. Першою непідтвердженою згадкою про нього є козацько-селянське повстання проти польської шляхти у 1637-38 роках. Однак історики досі не припинили сперечатися на цю тему. Тому офіційно І. Богун з'являється в історії як командир очільник полку, що стояв на варті Борецької переправи на Азові. Саме там у 1641 р. Богун зі своїм 5-тисячним військом цілий рік стримував турецьку навалу.

Ще до початку визвольної війни І. Богун став одним із однодумців та соратників Б. Хмельницького. Сучасники описують його як високоосвічену людину, розумну та хитру, яка має неабияку хоробрість та талант полководця. Це був справжній патріот, який душою і тілом переживав за долю України та боровся за неї. Тому він без вагань відмовився від титулів та багатств, що пропонували йому поляки, та підтримав визвольну війну 1648 – 1657 рр., яку під проводом Б. Хмельницького розпочав український народ проти Польщі.

За наказом гетьмана, з початком визвольної війни полковник І. Богун очолював Вінницький полк, який стояв на захисті західних кордонів. Їм довелося одним із перших зіштовхнутись з ворогом та стримувати його. Незважаючи на чисельну перевагу поляків, полк Богуна відважно та навіть нахабно стримував натиск супротивника. Козаки

разом із вінничанами хоробро відбивали атаки та міцно тримали оборону. Через два дні з моменту облоги, полковник І. Богун разом із трьома сотнями свого війська пішов у розвідку та натрапив на польський охоронний загін. Показавши величезну силу та хоробрість, Богун зміг відбитись від нападу та знайти прихисток у монастирі на іншому боці річки. А вже за два тижні на допомогу прийшли полки Глуха та Пушкаря та змусили поляків тікати до Кам'янець-Подільської фортеці. Проте й там поляки довго не засиділись. У квітні 1651 р., за допомогою корпусу Лисовця, Богун штурмував фортецю, проявивши військову майстерність та відвагу.

На початку літа 1651 р. відбулась печально відома Берестецька битва. Військо Б. Хмельницького, заручившись підтримкою татар під проводом хана Гірея, вирушило на кордон між Галичиною і Волинню, де і зустріло польське військо, яке очолював сам король Ян Казимир.

Це була жорстока битва. Упродовж двох днів перевага була на боці козаків, велика кількість польської шляхти не встояла під їхніми ударами та полягла. Проте у вирішальний момент вдача зрадила хлопців. Оцінивши свого супротивника, поляки зібрали всі залишки своїх сил та вдарили по лівому флангу, який тримали татари. Воїни хана злякались та ганебно втекли з поля бою. Передавши командування Филону Джалалію, Хмельницький вирушив наздоганяти татар та змусити виконати умови домовленості, проте вони не тільки не повернулись, а й захопили гетьмана у полон.

Розладнане та оточене військо охопила паніка. Джалалій не міг його згуртувати, тому наказним гетьманом було обрано І. Богуну. І це стало для них порятунком.

Упродовж десяти днів тривали запеклі бої. Козаки, загнані у пастку, оточені ворогом з трьох боків і болотом позаду, відбивались із останніх сил. Проте втрати були надто великі з обох боків, тому почались переговори. Польські шляхтичі вимагали, щоб козаки склали зброю та прапори, а також здали своїх воєначальників. Ці умови були не до вподоби наказному гетьману, тому він вдався до хитрощів. Поширивши серед ворогів чутку, що нібито Хмельницький із Гіреєм повернулись та готуються до масивного наступу, Богун наказав козакам створити атмосферу свята, грати на литаврах та сурмах. Надурені поляки відправили значні сили до річки, а козаки змогли тихенько вийти з табору та перебити поляків, які сиділи в окопах.

Зрозумівши що його обдурили, Казимир вирішує збудувати дамбу, щоб затопити та знищити козацький табір. Проте полковник Богун не здався. Змайструвавши із одягу, бочок, сідел та мішків переправу, козаки вирвалися з польського оточення, пройшовши через болото.

У битві під Берестечком було втрачено значну частину війська, але ці втрати були поповнені повсталими українцями з народу. Поповнивши свої полки, Іван Богун почав вигнання татарських військ з українських земель. Це була жорстока кара за зраду та руйнування українських сіл і лише декілька сотень із тисячного татарського війська змогли втекти.

Але визвольна війна ще не була завершена. Армія українських повстанців зростала, сили її міцнішали. Битва під Батогом 1652 р. є яскравим прикладом української мужності, воєнної обізнаності та таланту полководців.

Славетний полководець разом із своїм Вінницьким полком стає учасником історичних битв та подій, проявляє славетну мужність, силу духу та відвагу. Талант полководця, численні бойові перемоги та любов до Батьківщини зробили з Івана Богуну легенду ще за життя. Вороги його боялись, а союзники поважали та шанували.

Після смерті Богдана Хмельницького 27 липня 1657 р. підтримував політику І. Виговського та Ю. Хмельницького, які вбачали майбутнє Війська Низового та Запорізької Січі в незалежності від Кремля як у внутрішній так і в зовнішній політиці. Проте був один недолік в їх поглядах – Виговський був налаштований на налагодження відносин із Польщею, що спровокувало повернення польського поневолення. Тоді разом з І. Сірком, Богун стає на захист українського народу. Об'єднаними силами було захоплено гетьманську столицю Чигирин, а Виговський був змушений тікати до Польщі. Проте, у 1662 р. під час повстання проти польської влади на Правобережній Україні, Богун був заарештований шляхтою та ув'язнений.

У 1663 р., організовуючи новий похід на завоювання Лівобережної України, Ян Казимир звільняє І. Богуну з полону та призначає наказним гетьманом. Він мав на меті скористатись довірою українців до імені Богуну і таким чином залучитися їх підтримкою. Проте у полковника були інші плани. І. Богун замислив скористатися цим призначенням та знищити поляків об'єднаними силами лівобережних козаків та російських військ. Але доля розпорядилась інакше. Серед козаків був зрадник, який замість передати лист Богуну російському командуючому Ромодановському, віддав його польському королю. 17 лютого 1664 р. І. Богун був заарештований та згодом страчений за вироком військово-польового суду.